

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАДОВИ

УДК/UDC 343.9.02:343.851
DOI: 10.7251/GPFIS1301071K

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / REVIEW ARTICLE

Примљен: новембар 2012.

Received: November 2012.

Миомира Костић
Александар Михајловић

Правни факултет Универзитета у Нишу

ЗНАЧАЈ МЕЂУНАРОДНИХ И ДОМАЋИХ ДОКУМЕНАТА И СТАНДАРДА У ПРЕВЕНЦИЈИ И СУЗБИЈАЊУ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

У раду, аутори су указали на значај појаве и развоја превенције криминалитета, посебно организованог криминалитета, ради обезбеђења сигурности у друштвеној заједници. У многим случајевима, активности организованог криминалитета обезбеђују услуге и погодности, које иако добро знане као забрањене активности, представљају изворе задовољства, чак добробити у свакодневном животу. Организовани криминалитет инфилтрирао се у многе делове легитимног пословања, па се „сарадња“ између организованог криминалитета и легитимног грађанског друштва види као уобичајени начин поступања. Цена коштања по једно друштво, услед постојања и деловања организованог криминалитета, скоро да је материјално немерљива, а претпоставља губитак живота и имовине људи и огромна материјална улагања друштва, услед напора да се овај тип криминалитета искорени или, бар, стави под контролу. Аутори су издвојили најзначајнија докумената међународних организација, као и позитивноправне норме у српском законодавству, да укажу на разуђеност, али и потпуност јурисдикције у области спречавања и сузбијања организованог криминалитета.

Кључне речи: Организовани криминалитет; ОУН; Савет Европе; Србија.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Појава и развој превенције криминалитета чине нека од битних обележја функционисања кривичноправних система у модерним државама света и кроз њих се често рефлектује глобални „трансфер” праксе и идеје превенције, на начин како су оне уграђене у јурисдикције различитих држава и унутар саме јурисдикције поједине државе. Тај начин увек је јасно обликован различитим локалним и културним традицијама, као и социјално-легалистичким контекстом питања која регулише. Прихватање превентивних стратегија и технологија, у најширем смислу, условљено је њиховим савњавањем са политичким стремљењима, с једне стране, као и њиховим сазвучјем са вредностима културе, с друге стране.¹

„Злочин је дуго разматран са становишта бруталних, засебних и персоналних импулса. Али, данас, убице и пљачкаши стварају сталеже, поштују дисциплину, себи су одредили симболе и морал, они раде у ганговима, уз добро утврђене шеме“, речи су Луја Блана (*Louis Blanc*), из 1840. године.² Стога, питање превенције криминалитета неопходно је посматрати у односу на прошли, као и савремени пораст нивоа превентивног менталитета код људи, у јасном историјском контексту. Затим, битно је сагледати и схватања злочина, реда и безбедности, с тим што ова три појма чине кључ развоја превенције злочина и сигурности у друштвеној заједници. Тај заокрет ка превенцији, заједно са расправама које се о томе воде, различитом праксом и технолошким поступцима који се примењују у превенцији, није постављен као премиса на основу теоријског кохерентног оквира, већ на бројним претпоставкама, које често нису сагласне једна другој.

Технолошке промене имале су круцијалну улогу у превенцији злочина. Па ипак, ма како оне биле уобичајене на први поглед, сви технолошки поступци и стратегије у превенцији криминалитета утицкују унутар себе моћне захтеве о људском напору и могућностима да се превенција спроводе. Превенција криминалитета није само слободно вреднована „торба за алат”, проистекла из праксе, већ је дубоко усађена у концептуална полазишта и изазива оспоравања различитих етичких и социјалних питања.

У криминално-политичкој књижевности заиста није неопходно износити покушаје различитог скицирања онога „што је успешно” у превенцији криминалитета. То само по себи не значи да је евалуација

---

¹ Д. Јовашевић, М. Костић, *Политика сузбијања криминалитета*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2012, 53.

² Organized Crime, <http://karisable.com/crmob.htm>, 27. јул 2012.

исхода превенције криминалитета небитна. Напротив, сазнања предузета из имплементације и исхода превентивних мера представљају суштину у грађењу и разумевању могућности и цене коштања предузетих мера у превентивном приступу злочину и како их побољшати. Значење „успеха” није никако раздвојено од саме суштине обележја, културолошки посматрано. Расправе о ономе „шта је успешно” често представљају борбу мишљења око места извесних критеријума и јавних вредности, које није једноставно свести на универзално прихватљиву компоненту делотворности.³

Дуго је криминалитет подземља био извор разноликог интересовања, због мистериозности и узбуђења у њему садржаних, па суштива попут *Кума*, романа објављеног 1969. године, лако налазила пут до индустрије филма и остваривала огромне успехе и зараду. Способност припадника подземља да избегну кривично гоњење уобичајена је, чак, другачије поступање органа гоњења изазива чуђење. У многим случајевима, активности подземља обезбеђују услуге и погодности, које иако добро знане као забрањене активности, обухваћене најтежим санкцијама ретрибутивне правде, представљају изворе задовољства у свакодневном животу. Стога, неуспех или неуспешност органа гоњења, на том пољу, код једног дела становништва савремених држава, не представља појаву за осуду, већ се, често, напори да се на том пољу постигну бољи резултати, сагледавају као непотребни. Организовани криминалитет инфилтрирао се у многе делове легитимног пословања, па се „сарадња“ између организованог криминалитета и легитимног грађанског друштва види као уобичајен начин поступања.

Цена коштања по једно друштво, услед постојања и деловања организованог криминалитета, скоро да је материјално немерљива, а претпоставља губитак живота и имовине људи и огромна материјална улагања друштва, услед напора да се овај тип криминалитета искорени или, бар, стави под контролу.

Последњих неколико деценија, у многим државама, као и међу грађанима, јавила се велика забринутост од „растуће претње“ криминалитета. Иако криминалитет и његови учиниоци већином делују на локалном нивоу, електронски и штампани медији у први план истичу транснационалне компоненте распрострањености употребе наркотика, илегалног рада и трговине људима, превара и тероризма, па су и делања против ових феномена проглашена за питање од међународног политичког интереса, како на регионалном, тако и на глобалном плану. Један од показатеља тог интереса види се и у актив-

---

³ Д. Јовашевић, М. Костић, 54.

ностима Уједињених нација, које су од краја деведесетих година XX века до почетка XXI века донеле четири значајне конвенције, чији су циљеви супротстављање и сузбијање неком облику организованог криминалитета.⁴

Услед велике друштвене опасности, националног и међународног деловања, велике моћи прилагођавања акцијама репресивног апарата, флексибилности и немогућности ефикасног сузбијања, организовани криминалитет дуго година је предмет разматрања не само на националном већ и на међународном плану. Данас, на званичном сајту ФБИ, постоји посебна страница, под називом *Organized Crime*, која обухвата различите наслове и поља, везана за борбу против овог типа криминалитета.⁵ Страница почиње написом, у коме се истиче да организовани криминалитет обитава „на сваком углу Земљине кугле“. Савремене државе чине све да онеспособе скупине националних и транснационалних синдиката, уз све расположиве могућности и оруђа – прикривене операције, поверљиви извори, надгледање, обавештајне анализе и размене информација, форензичке истраге, истраживања на нивоу повезаности агенција, па до употребе рекетирања као средства за инфилтрацију унутар криминалног предузећа.

Неколико конгреса ОУН било је посвећено организованом криминалитету и доношењу резолуција које се односе на овај криминалитет. На VII Конгресу УН у Милану (1985) усвојена је Резолуција о организованом злочину, а на VIII Конгресу УН у Хавани (1990) Резолуција о рекетирању и незаконитом промету наркотика и психотропних супстанци. На Конгресу у Милану констатовано је да организовани криминалитет са изузетним знањима, финансијским средствима и техничком опремљеношћу удружених криминалаца, достиже огромне размере, тако да се те организације могу упоредити са вишенационалним предузећима у области привреде. Опасност од организованог криминалитета произлази из његовог брзог ширења и прелажења националних граница, тако да поље деловања организованог криминалитета треба посматрати у међународним размерама.

Организациона структура појединих група мање је позната, сем што се зна да их одликује чврста дисциплина, послушност и узајамна лојаност, што је разумљиво ако се зна да је реч, по правилу, о тајним

---

⁴ Бечка конвенција против дроге из 1988. (*the Vienna Drugs Convention* 1988); Конвенција за сузбијање финансирања тероризма из 2000. (*the Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism* 2000); Конвенција против транснационалног организованог криминалитета из 2000. (*the Transnational Organized Crime Convention* 2000); Конвенција против корупција из 2003. (*the Convention against Corruption* 2003).

⁵ Organized Crime, <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime/>, 31. јул 2012.

групама, тако да је приступ истраживача скоро немогућ и веома ризичан. Једна од одлика организованог криминалитета је да постоје и такве криминалне групе које функционишу по принципу „ћелија”, без јаке хијерархијске повезаности, по принципу „мрежа”, што још више повећава њихову друштвену опасност и отежава откривање.

2. МЕЂУНАРОДНИ И ДОМАЋИ ДОКУМЕНТИ И СТАНДАРДИ ЗНАЧАЈНИ ЗА СУЗБИЈАЊЕ И ПРЕВЕНЦИЈУ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

На Министарској конференцији за организоване транснационални криминалитет у Напуљу (1994), организован криминалитет је коначно посматран као глобални међународни проблем, уз навођење нешто више података о разним групама организованог криминалитета које данас постоје у свету.⁶

Драматичан пораст организованог криминалитета истакнут је на IX Конгресу УН за превенцију криминалитета у Каиру (1995). На овом конгресу донет је глобални план за акцију, констатовано је да не постоји јединствена дефиниција организованог криминалитета и наведене су следеће карактеристике организованог криминалитета: 1) постојање организоване групе за вршење кривичних дела; 2) хијерархијски односи у групи, што омогућава да вођа контролише; 3) насиље, застрашивање и корупција су средства за остварење профита или контролисање територија и прихода; 4) инфилтрирање у легалну економију; 5) способност за експанзију у било коју нову активност изван националних граница; 6) кооперација са другим организованим транснационалним групама. Сем наведених карактеристика, за међународни, транснационални или наднационални организовани криминалитет истиче се његова повезаност са терористичким организацијама, утицај на привредни криминалитет у националним и међународним размерама, транснационална трговина уметничким, културним и религиозним добрима, вршење делатности у вези са еколошким загађивањем чисте околине у појединим земљама.⁷

На нивоу европског континента, предузет је, такође, читав низ мера намењених супротстављању претњи која долази од прања новца и организованог криминалитета. Процес је отпочео 1990. године, када је Савет Европе донео Конвенцију и прву ЕЦ Директиву о прању новца

---

⁶ Вид. С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Пеликан Принт, Ниш 2009, 195–196.

⁷ Ninth UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders “Crime”, Cairo, Egypt 28 April – 5 May 1995, http://www.asc41.com/UN_Congress/9th%20UN%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Crime/9th_congress.htm, 26. јул 2012.

из 1991. године, а потом 2005. године ЕЦ Трећу Директиву⁸ и Конвенцију Савета Европе бр. 198, којом се, такође, обухвата борба против тероризма. У САД, интернационализација државних органа и обавештајних служби, од већ постојећих које су биле усмерене на борбу против наркотика и нарушавања унутрашње безбедности, уследила је нагло од времена седамдесетих година прошлога века до данас.⁹

Од међународних докумената које је ратификовала Република Србија, а који су значајни за откривање и сузбијање организованог криминалитета, издвајају се: Конвенција УН против транснационалног организованог криминала (1998) са два допунска Протокола: Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, којим се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (ступио на снагу 25. децембра 2003) и Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом (2000), којим се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (ступио на снагу 28. јануара 2004);¹⁰ Протокол против незаконите производње и промета ватреним оружјем, његовим деловима, склоповима и муницијом, којом се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (датум ратификације 22. октобар 2005); Конвенција ОУН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци или „Бечка конвенција” (1988),¹¹ и Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом (2005).¹² На плану међународних докумената значајна је и Конвенција о прању

---

⁸ То је ЕЦ Трећа Директива о превенцији коришћења финансијског система с циљем прања новца или финансирања тероризма (*EC Third Directive on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money-laundering or terrorist financing*), као и Конвенција Савета Европе бр. 198 о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма (*the Council of Europe Convention No. 198 on laundering, search, seizure, and confiscation of the proceeds from crime and on the financing terrorism*).

⁹ Вид. М. Levi, “Organized Crime and Terrorism”, *The Oxford Handbook of Criminology* (eds. M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner), Oxford University Press 2007, 771–772.

¹⁰ Указ о проглашењу Закона о потврђивању Конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/01, http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/konvencija_un_protiv_org_krim_lat.pdf, 26. новембар 2012.

¹¹ Закон о ратификацији Конвенције ОУН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 14/90.

¹² Закон о потврђивању Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 7/02 и *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 18/05.

новца, вођењу истраге и извршавању заплене и конфискације добити од криминалитета илити „Европска конвенција” (1990).¹³

Законска дефиниција организованог криминалитета садржана је у Законику о кривичном поступку Републике Србије из 2001. год.,¹⁴ у оквиру главе XXIX, а под називом „Посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела”. У члану 504а, став 3 ЗКП-а, прописано је да организовани криминал представља вршење кривичних дела од стране организоване кривиналне групе или њених припадника. Под организованом криминалном групом подразумева се група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно, с циљем вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, а ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи.

Изменама и допунама Закона о организацији и надлежности државних органа за сузбијање организованог криминала дефинисан је појам организованог криминала, организоване криминалне групе и друге организоване групе (чл. 1 и 2), као што је то прописано одредбом чл. 2а Конвенције УН против транснационалног организованог криминала. Организовани криминал, у смислу Закона о организацији и надлежности државних органа за сузбијање организованог криминала,¹⁵ представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне односно друге организоване групе или њених припадника за која је предвиђена казна затвора од четири године или тежа казна. Под организованом криминалном групом подразумева се група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно с циљем вршења једног или више кривичних дела за која је предвиђена казна затвора од четири године или тежа каза, ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге материјалне користи. Под другом организованом групом подразумева се група која није образована с циљем непосредног вршења кривичних дела, нити има тако развијену организациону структуру, дефинисане

---

¹³ Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Strasbourg, 8. XI 1990, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/141.doc>, 26. новембар 2012.

¹⁴ Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01 и 68/02 и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05 – др. закон, 49/07, 20/09 – др. закон, 72/09 и 76/10.

¹⁵ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 60/03 – УС, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05 и 72/09.

улоге и континуитет чланства својих припадника, али је у функцији организованог криминала.

Иначе, у Србији је донето више прописа с циљем сузбијања организованог криминалитета: Стратегија,¹⁶ закони¹⁷ и подзаконски акти,¹⁸ у сврху борбе против овог облика криминалне активности.

3. ПРЕВЕНЦИЈА И СУЗБИЈАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ОБЛИКА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

3.1. Тероризам

На нивоу ОУН није постигнут усаглашен став око појмовног одређења тероризма, па су чланице сагласне око тога да је тероризам еквивалент ратном злочину извршеном у мирnodопско време. Још 1937. године, Лига народа је начинила покушај да кодификује одређење тероризма, тиме што је донела Женевску конвенцију за спречавање и кажњавање тероризма. Према Женевској конвенцији, теро-

---

¹⁶ Национална стратегија за борбу против организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 23/09.

¹⁷ Надлежност, овлашћења и поступање свих државних органа који учествују у борби против организованог криминала уређује више закона, од којих су најважнији: Кривични законик, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка и 72/09; Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01, 68/02 и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 58/04, 85/05 – др. закон, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 – др. закон и 72/09, и Закон о допунама Законика о кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 76/10; Законик о кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11; Закон о полицији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 101/05; Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 60/03 – УС, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05 и 72/09; Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 116/07; Закон о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 42/02; Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 97/08; Закон о одговорности правних лица за кривична дела, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 97/08; Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05; Царински закон, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 73/03, 61/05, 85/05 – др. закон и 62/06 – др. закон; Закон о спречавању прања новца, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/05, 117/05 – исправка и 62/06 – др. закон; Закон о пореском поступку и пореској администрацији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 80/02, 84/02 – исправка, 23/03 – исправка, 70/03, 55/04, 61/05, 85/05 – др. закон, 62/06 – др. закон и 61/07; Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 72/09 и 31/11; Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 61/05.

¹⁸ Правилник о организацији, раду и поступању са притвореницима у Посебној притворској јединици, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 81/05; Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 18/10.

ризам обухвата „сва кривична дела усмерена против државе и извршена са намером и срачунато да створе државу терора у свести одређених особа или група особа или код опште јавности”.¹⁹

Међу међународним документима који су донесени под окриљем ОУН, издваја се Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма, усвојена 9. децембра 1999. године у Њујорку (датум ратификације 1. јул 2002), а коју је Република Србија ратификовала.²⁰ Документ Савета Европе, који је такође Република Србија ратификовала, је Европска Конвенција о сузбијању тероризма.²¹

Конвенције и Протоколи Савета Европе које је Република Србија потписала, али није ратификовала, а односе се на борбу против тероризма су: Протокол уз Европску конвенцију о сузбијању тероризма (потписан 15. маја 2003); Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма (потписана 16. маја 2005); Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма (потписана 16. маја 2005).²²

Кривични законик РС у чл. 391 забрањује и прописује кажњавање за случај вршења међународног тероризма. Ко, у намери да нашкоди страниј држави или међународној организацији, изврши отмицу неког лица или неко друго насиље, изазове експлозију или пожар или предузме друге општеопасне радње или прети употребом нуклеарног, хемијског, бактериолошког или другог сличног средства, казниће се затвором од три до петнаест година. Уколико је приликом вршења ових радњи наступила смрт једног или више лица или ако је извршено од стране организоване криминалне групе учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година. Ако је учинилац неко лице са умишљајем лишио живота или је учинилац организатор организоване криминалне групе, казниће се затвором најмање десет година или затвором од тридесет до четрдесет година. КЗ предвиђа кажњавање и за припремање дела, односно свих набројаних радњи извршења, па је тада предвиђена казна затвора од једне до пет година. Радње припремања састоје се у: набављању или оспособљавању средстава за извршење кривичног дела, у отклањању препрека за извр-

---

¹⁹ F. Andreau-Guzmán (ed.), *Terrorism and Human Rights*, International Commission of Jurists, April 2002, 185.

²⁰ Закон о потврђивању Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 7/02.

²¹ Закон о потврђивању Европске Конвенције о сузбијању тероризма, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 10/01.

²² Документи на адреси: <http://www.mpravde.gov.rs/lt/articles/medjunarodne-aktivnosti-eu-integracije-iprojekti/medjunarodna-pravna-pomoc/multilateralni-ugovori.html>, 11. јун 2012.

шење кривичног дела, договарању, планирању или организовању са другима извршења кривичног дела, или у другим радњама којима се стварају услови за непосредно извршење кривичног дела.

Република Србија је 2009. године донела Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма,²³ којим се, између осталог, одређују појмови попут прања новца, финансирања тероризма, терористе, терористичке организације, терористичког акта и сл.

3.2. Трговина људима

Трговина људским бићима, као облик криминалитета и виктимизације, представља организовану криминалну делатност ради стицања материјалне користи, која се састоји од низа разноврсних и међусобно повезаних радњи усмерених ка остваривању истог циља. Реч је, заправо, о континуираној делатности, драстичном кршењу људских права, процесу који започиње у тренутку успостављања првог контакта са жртвом и траје све док је жртва физички и сексуално експлоатисана, све док се налази у подређеном положају. Сагледана као део разгранате мреже организованог криминалитета и као континуирани процес, трговина људима обухвата низ различитих криминалних радњи: врбовање и регрутацију жртава које бежећи од рата, глади и сиромаштва поверују у истинитост лажних обећања о богатијем и угодном животу на неком другом месту, у некој другој земљи; одвођење, пребацивање и смештај жртава које су добровољно или принудно започеле своје паклено путовање у обећани „рај“; посредовање између продаваца и купаца – трговаца људском несрећом; довођење жртве у стање ропства, у зависан и безизлазан положај; систематско подвргавање жртве најсуровијим облицима принудног рада и сексуалне експлоатације ради стицања што веће зараде.²⁴ Криминалне радње које чине трговину људима могу бити предузете унутар граница једне државе, али се, веома често, предузимају на територији двају или више држава. Сагласно томе, трговина људским бићима може се кретати у националним оквирима или имати транснационални, међународни карактер.²⁵

---

²³ Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 20/09, 72/09 и 91/10.

²⁴ Вид. Г. Обрадовић, „Принудни рад и трговина људима”, *Трговина људима Правна заштита у међународним и националним оквирима* (пр. П. Димитријевић, М. Костић, С. Кнежевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011, 235–244.

²⁵ Вид. М. Костић, „Нормативни оквир за спречавање трговине људима у Србији”, *Социјална мисао* 1/2007, 87–100; S. Konstantinović-Vilić, M. Kostić, “Legal Frame of Prevention Trafficking in Human Beings in Serbia”, *Trafficking in Human Beings – Legal Aspects*, South East European University, Tetovo, R. Macedonia, December 2006, 75–94.

У међународним оквирима трговина људима постала је предмет разматрања током деведесетих година XX века, када је међународна заједница интензивирала рад на изналажењу адекватних механизма за борбу против ове изузетно друштвено опасне појаве. Бројне активности међународних организација, доношење низа докумената у виду препорука, резолуција, конвенција, протокола и декларација, утицали су да трговина људима буде забрањена како на међународном тако и на националном плану. Ипак, мало земаља има посебне законе против трговине људима. Осим тога, у већини земаља у свету не постоје законске одредбе којима се регулише употреба специјалних полицијских техника или средстава у истраживању комплексних злочина, као што је трговина људима, и начина стицања профита криминалних организација. Такође, не постоје правни оквири за сарадњу полицијских и судских органа у репресивном деловању према трговини људима. Чак, и када постоје добри закони, трговина људима сматра се првенствено као имиграционо питање, а не као опасна криминална активност, као трговина дрогом или оружјем. Претпоставља се да увек постоји сагласност особе која је продата односно купљена, па се трговци људима, ако се уопште кривично гоне, кажњавају благим казнама или пуштају уз кауцију.

Значајни међународни документи. Република Србија је ратификовала следеће конвенције и протоколе Уједињених нација који регулишу питања спречавања трговине људима: Конвенцију о ропству (ступила на снагу 1927. године); Међународну конвенцију за сузбијање трговине женама и децом (датум ратификације 28. фебруар 1929); Међународни споразум за успешну заштиту од криминалне трговине познате под именом трговина белим робљем (ступило на снагу 1929. године); Међународну конвенцију о сузбијању трговине белим робљем (ступила на снагу 1929. године); Протокол којим се мењају Међународни споразум за успешну заштиту од криминалне трговине познате под именом трговина белим робљем и Међународне конвенције о сузбијању трговине белим робљем (датум ратификације 28. децембар 1950); Конвенцију за сузбијање и укидање трговине лицима и експлоатације других (датум ратификације 28. децембар 1950); Протокол којим се мењају Конвенција за сузбијање трговине женама и децом и Конвенција о сузбијању трговине одраслим женама (ратификован 1950. године); Конвенцију за сузбијање и укидање трговине лицима и експлоатације проституисања других (ступила на снагу 1951. године); Протокол о изменама и допунама Конвенције о ропству потписане у Женеви 25. септембра 1926. године са Прилогом (датум ратификације 31. јануар 1955); Допунску конвенцију о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличних ропству

(датум ратификације 14. јануар 1958); Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, којим се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала²⁶ (ступио на снагу 25. децембра 2003).²⁷

Неопходан политички миље за укључење наше земље у међународне/европске стандарде за борбу против трговине људима остварен је 3. априла 2003. године, када је Државна заједница Србија и Црна Гора постала пуноправна чланица Савета Европе. Током 2004. године, Влада Србије формирала је Савет за борбу против трговине људима. Ово су били битни догађаји на домаћој политичкој сцени који су претходили 2005. години, када је Савет Европе донео и понудио на потписивање нови, квалитативно другачији међународни документ, „револуционарну“²⁸ Конвенцију Савета Европе за борбу против трговине људима (*CETS n° 197*). Овим документом прописује се јачање међународне сарадње на спречавању трговине људима, судско гоњење трговаца, помоћ жртвама и стварање посматрачког механизма како би се осигурало да владе држава спроводе оно што су и потписале.

Конвенција Савета Европе за борбу против трговине људима дата је на потписивање на Варшавском самиту Савета Европе који је одржан 16. маја 2005. године. Самиту су присуствовали представници 46 земаља чланица Савета Европе и том приликом усвојена је Варшавска декларација и Акциони план, као свеобухватни документи који су одредили начин будућег деловања Савета Европе „у контексту дубоких промена широм европског континента“.²⁹

²⁶ Вид. Н. Раичевић, „Конвенција против транснационалног организованог криминала и њени протоколи“, *Трговина људима Правна заштита у међународним и националним оквирима* (пр. П. Димитријевић, М. Костић, С. Кнежевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011, 33–48.

²⁷ <http://www.mpravde.gov.rs/lt/articles/medjunarodne-aktivnosti-eu-integracije-iprojekti/medjunarodna-pravna-pomoc/multilateralni-ugovori.html>, 11. јун 2012.

²⁸ Овако је описује Тери Дејвис, бивши Генерални секретар Савета Европе, http://www.coe.org.rs/def/news_sr_def/?conid=481, 21. мај 2012.

²⁹ Варшавска декларација, усвојена на крају састанка, омогућиће снажење све-европске сарадње и солидарности, а истовремено усвојени Акциони план врло прецизно тумачи начине како постићи четири главна циља: напредовање заједничких темељних вредности – људских права, правне државе и демократије; јачање сигурности европских грађана; изградњу хуманије и повезаније Европе; јачање сарадње и интеракције с другим међународним и европским организацијама и институцијама, http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/novosti_i_najave/2005/svibanj/zavrσιο_summit_vijeca_europe, 20. мај 2012.

Доношење Конвенције имало је за циљ превенцију трговине људима, заштиту жртава и кривично гоњење починилаца.³⁰ Документ се подједнако примењује на све жртве трговине људима – жене, мушкарце и децу, на све облике експлоатације (сексуалну експлоатацију, принудни рад, сервитуд, одстрањивање органа итд.), као и на све облике трговине људима – националну и транснационалну, трговину људима која јесте или није везана за организовани криминалитет. Споразум је ступио на снагу 1. фебруара 2008. године за првих десет држава које су ратификовале Конвенцију, а то су биле: Албанија, Аустрија, Бугарска, Хрватска, Кипар, Данска, Грузија, Молдавија, Румунија и Словачка, док је у Босни и Херцеговини, Француској и Норвешкој почела да важи од 1. маја 2008. године. На Варшавском самиту Конвенцију су потписале, али не и ратификовале, још 24 државе-чланице, међу којима је и Србија.³¹

Република Србија је 2009. године донела Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.³² Чином ратификације ове конвенције, држава је уједно преузела и обавезу усклађивања норми домаћег законодавства са нормама ратификоване Конвенције. Конвенција садржи десет поглавља и укупно 47 чланова.³³

Данас је у Републици Србији, иако и даље не постоји посебан закон за борбу против трговине људима, законски признато да је трговина људима облик организованог криминалитета и у више различитих законских текстова постоје одредбе о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима и заштите оштећених и сведока пре, то-

---

³⁰ Трговина људима је глобални феномен који је обично повезан са организованим криминалом. Према подацима Светске организације рада, сваке године у свету има 2,45 милиона жртава трговине људима. Нелегални профит који се том приликом остварује износи 33 милијарде долара годишње. Овај податак указује на то да је трговина људима трећа најпрофитабилнија криминална активност, после трговине дрогом и оружјем, http://www.coe.int/t/dc/press/noteRedac2008/20080123_traite_en.asp, 13. децембар 2008.

³¹ <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=197&CM=11&DF=-5/22/2008&CL=ENG>, 22. мај 2012.

³² Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Службени гласник Р. Србије – Међународни уговори*, бр. 12/09.

Вид. С. Константиновић Вилић, М. Костић, „Заштита жртава трговине људима према Конвенцији Савета Европе за борбу против трговине људима”, *Зборник радова са међународне научне конференције: Уставне и међународноправне гаранције људских права* (ур. З. Радивојевић), Ниш 2008, 135–154; М. Костић, С. Константиновић Вилић, „Конвенција Савета Европе за борбу против трговине људима”, *Трговина људима: правна заштита у међународним и националним оквирима* (пр. П. Димитријевић, М. Костић, С. Кнежевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011, 111–129.

ком и после кривичног поступка.³⁴ Као релевантни закони могу се издвојити: Кривични законик РС, Законик о кривичном поступку, Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, Закон о странацима,³⁵ Закон о прекршајима,³⁶ Закон о здравственој заштити³⁷ и Закон о републичким административним таксама.³⁸

Године 2006, донета је и Стратегија борбе против трговине људима у Србији, а у оквиру Министарства унутрашњих послова постоје специјални полицијски тимови за борбу против трговине људима, као и специјализоване јединице у оквиру Управе криминалистичке полиције и Управе граничне полиције. Поред тога, с циљем ефикасније борбе против трговине људима и помоћи жртвама основани су: Национални тим за борбу против трговине људима, као облик сарадње владиних и невладиних организација и Служба координације заштите жртва трговине људима. Помоћ жртвама трговине људима пружају и невладине организације, које су основале и воде и склоништа за жртве трговине људима.³⁹

Кривичним закоником Републике Србије, у гл. XXXIV под називом „Кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом” у чл. 388, инкриминише се кривично дело „трговина људима”. Из ове инкриминације (чл. 388, ст. 1) може се утврдити шта је трговина људима и које су радње извршења овог кривичног дела. Предвиђено је да кривично дело трговине људима постоји када једно лице силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, са-

---

³⁴ У борби против трговине људима значајно место заузима и додатна едукација студената права. Тако је 5. априла 2011. године на Факултету отпочео рад Правне клинике за борбу против трговине људима, потписивањем Меморандума о разумевању о сарадњи на успостављању Правне клинике за борбу против трговине људима, између Правног факултета у Нишу и Високог комесаријата УН-а за избеглице.

³⁵ Закон о странцима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 97/08.

³⁶ Закон о прекршајима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 101/05, 116/08 и 111/09.

³⁷ Закон о здравственој заштити, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/05, 72/09 – др. закон, 88/10 и 99/10.

³⁸ Закон о републичким административним таксама, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 43/03, 51/03 – испр., 61/05, 101/05 – др. закон, 5/09 и 54/09.

³⁹ Стратегија за борбу против трговине људима, http://www.srbija.sr.gov.yu/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678, 9. септембар 2012.

крива или држи друго лице, а с циљем експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима. За овај облик кривичног дела, КЗ предвиђа казну затвора у трајању од три до дванаест година. Као квалификаторне околности (тежина последица, повећана друштвена опасност, начин извршења, узраст жртва) предвиђене су: малолетство, наступање тешких телесних повреда или смрти. Уколико се овај облик кривичног дела учини према малолетном лицу, учинилац ће се казнити казном прописаном за то дело и кад није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења (чл. 388, ст. 2). За дело учињено према малолетнику, законодавац је предвидео посебан минимум кажњавања у трајању од најмање пет године (чл. 388, ст. 3).

Посебан облик извршења овог кривичног дела постоји уколико вршењем дела из ст. 1 и 3 чл. 388 наступи тешка телесна повреда неког лица. У том случају, предвиђено је да ће се учинилац казнити затвором од пет до петнаест година, а у случају да наступи смрт једног или више лица, предвиђа се посебан минимум од најмање десет година (ст. 4 и 5).

Бављење трговином људима или вршење овог кривичног дела од стране групе такође се сматра тежим обликом и посебно се инкриминише (чл. 388, ст. 6). Предвиђена казна за ово дело је најмање пет година. Осим тога, законодавац је предвидео вршење кривичног дела од стране организоване криминалне групе, при чему је забрањена казна најмање десет година (чл. 388, ст. 7). С циљем што потпуније заштите жртва трговине људима, српско законодавство је у потпуности усвојило принципе везане за спречавање даље виктимизације и жигосања трафикованих особа, тиме што је у ст. 7 предвиђено да уколико неко зна или је могао знати да је дотично лице жртва трговине људима, па искористи њен положај или другоме омогући искористићавање њеног положаја, ради различитих описаних форми експлоатације, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Уколико је овај облик дела трговине људима учињен према лицу за које је учинилац знао или је могао знати да је малолетно, забрањена је казна од једне до осам година (чл. 9). Без обзира на начин извршења дела, престанак лица на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа неће утицати на постојање овог кривичног дела.

Из наведених одредаба КЗ-а, може се закључити да је у погледу законске дефиниције трговине људима у потпуности прихваћена дефиниција наведена у Протоколу о превенцији, сузбијању и кажња-

вању трговине људима, посебно женама и децом из 2000. године (чл. 3 Протокола). Широки дијапазон наведених радњи извршења омогућује да се поједина понашања у пракси лакше препознају као облик трговине људима.

У посебном члану – чл. 389 КЗ-а, предвиђено је кривично дело трговине децом ради усвојења. Прописивање овог кривичног дела у складу је са посебном заштитом деце из Конвенције УН о правима детета. Према законској дефиницији, ово кривично дело постоји када извршилац одузме лице које није навршило шеснаест година ради његовог усвојења противно важећим прописима или када усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу или ко с тим циљем купи, прода или преда друго лице које није навршило шеснаест година или га превози, обезбеђује му смештај или га прикрива. За извршење овог кривичног дела предвиђена је казна затвора од једне до пет година. Тежи облик постоји у случају да се неко бави вршењем оваквих делатности или уколико је дело извршено од стране групе, казниће се затвором најмање три године или од стране организоване криминалне групе казниће се затвором најмање пет година.

Прописивање кривичног дела „заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу” у чл. 390 КЗ-а, такође доприноси спречавању једног облика трговине људима. Ово кривично дело постоји када извршилац, кршећи правила међународног права, стави другог у ропски или њему сличан однос или га држи у таквом односу, купи, прода, преда другом лицу или посредује у куповини, продаји или предаји оваквог лица или подстиче другог да прода своју слободу или слободу лица које издржава или о којем се стара. За овај облик дела, законодавац је прописао казну од једне до десет година. У случају да се радња извршења састоји у превозу лица које се налази у ропском или њему сличном односу из једне земље у другу, учинилац ће бити кажњен затвором од шест месеци до пет година, а ако се једна или друга радња дела изврше према малолетном лицу, учинилац ће бити кажњен затвором од пет до петнаест година.

Трговина људима често се доводи у везу са, или изједначава са кријумчарењем људи. Оба облика испољавања криминалитета често су повезана са радом истих криминалних група. Између ова два облика криминалне активности постоје сличности и разлике. Сама инкриминација из чл. 350 КЗ-а РС, из гл. XXXI „Кривична дела против јавног реда и мира” под називом „недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи”, прописује да ко без прописане дозволе пређе или покуша да пређе границу наше државе, наоружан или употребом насиља, биће кажњен затвором до једне године. Кријумчарење подразумева превођење људи преко границе за новац, док се трговина

људима може одвијати и унутар граница једне земље. За разлику од кријумчарења људи, трговина људима увек подразумева тежњу да се други експлоатише и држи у ропском односу. Постојање експлоатације кључни је елемент који ово дело разликује од кријумчарења људи, зато што кријумчарена особа тражи да буде прокријумчарена, док је жртва трговине људима преварена или приморана на економску зависност. Такође, кријумчарење људи може бити повезано са криминалним тржиштем, а трговина људима је сама по себи криминално тржиште. Ипак, кријумчарење људи врло лако може да прерасте у трговину људима. Кријумчарене особе, као илегални мигранти, уобичајено траже посао на илегалном тржишту. То може да доведе до заснивања ропства или експлоататорског односа, па те, кријумчарене особе, постају жртве трговине људима.

3.3. Трговина дрогом

Стручњаци Светске здравствене организације наркоманију дефинишу као стање зависности настало услед често понављане употребе дрога (било повремено, било трајно), услед чега долази до трајне зависности од дроге. Према врсти опојног средства које наркоман употребљава, стручњаци Светске здравствене организације дозвољавају да се наркоманија уже дефинише као зависност од: морфина, кокаина, хероина, барбитурата. За утврђивање односа између употребе дрога и криминалитета неопходно је разматрање неких посебних питања. Наиме, овисници су често приморани да прибегну илегалним радњама да би дошли до потребних средстава за куповину наркотика.⁴⁰

Конвенцију УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, илити „Бечку конвенцију” (1988),⁴¹ наша земља је ратификовала 1990. године.

На плану домаћег законодавства издваја се Закон о супстанцама које се користе у недозвољеној производњи опојних дрога и психотропних супстанци,⁴² у коме се одређује: класификација прекурсора, услови за производњу и промет прекурсора, вођење евиденције и подношење извештаја од стране правног лица које обавља производњу,

---

⁴⁰ Вид. М. Костић, „Наркоманија и делинквентно понашање деце”, *Социјална мисао* 4/2001, 113–118.

⁴¹ Закон о ратификацији Конвенције ОУН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени лист СФРЈ – међународни уговори*, бр. 14/90.

⁴² Закон о супстанцама које се користе у недозвољеној производњи опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/05.

односно промет прекурсора и казнене одредбе за привредне преступе и прекршаје.

Наркоманија или зависност од дроге није инкриминисана као кривично дело, али је тесно повезана са различитим облицима криминалитета. У Кривичном законнику РС најпре се у чл. 112, ст. 3, тач. 15 одређује значење израза „опојна дрога”. Опојним дрогама сматрају се супстанце и препарати који су прописима заснованим на закону проглашени за опојне дроге. У глави XXIII Кривичног законика под називом „Кривична дела против здравља људи”, предвиђена су три члана која забрањују извесна поступања у вези и са коришћењем и стављањем у промет опојних дрога.

У чл. 246, регулисана је забрана неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога. Предвиђено је да у случају када неко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају, или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се затвором од три до дванаест година. Уколико је дело извршено од стране групе или је учинилац овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година. Ако је дело из става 1 овог члана извршено од стране организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором од најмање десет година.

Ко неовлашћено узгаја мак или психоактивну конопљу или друге биљке из којих се добија опојна дрога или које саме садрже опојну дрогу, казниће се затвором од шест месеци до пет година. У свим описаним радњама извршења, законодавац је предвидео да је могуће ослобођење од казне учиниоцу уколико открије од кога набавља опојну дрогу. Такође, кажњиво је и ако неко неовлашћено прави, набавља, поседује или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намењене за производњу опојних дрога, казниће се затвором од шест месеци до пет година. У свим случајевима, опојне дроге и средства за њихову производњу и прераду одузеће се.

У члану 246а, законодавац је предвидео кажњавање за неовлашћено држање опојних дрога. Ко неовлашћено држи у мањој количини за сопствену употребу супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се новчаном казном или затвором до три године, а може се ослободити од казне. И у овом случају предвиђено је ослобођење од казне уколико учинилац открије од кога набавља опојну дрогу. Као и приликом извршења неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога, одузеће се опојне дроге.

Иако само конзумирање наркотика није кажњиво код нас, у чл. 247 КЗ-а РС, предвиђено је кажњавање за омогућавање уживања опојних дрога. Ко наводи другог на уживање опојне дроге или му даје опојну дрогу да је ужива он или друго лице, или стави на располагање просторије ради уживања опојне дроге, или на други начин омогућује другом да ужива опојну дрогу, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Уколико се дело изврши према малолетном лицу, или према више лица, или је изазвало нарочито тешке последице, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година, а услед наступања смрти неког лица, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година. Ако здравствени радник који у оквиру пружања медицинске помоћи омогућује употребу опојних дрога, неће се казнити. Као и у претходним случајевима извршења кривичних дела у вези са дрогом, извршиће се одузимање опојних дрога и код овог облика.

4. ЗАКЉУЧАК

Међународни документи, донесени од стране различитих међународних организација,⁴³ институција и удружења имају посебан значај у области сузбијања појединих типова криминалитета, посебно организованог криминалитета, чији облици испољавања непосредно угрожавају живот и безбједност људи. С обзиром на то да криминалитет, у свеобухватности облика свог испољавања, све више представља транснационалну појаву која нема границе у државним размерама, нужно је нагласити да превенирање појединих типова не може и не сме остати у домену националне легислатуре.

Превенирање било ког облика криминалне активности, у најширем контексту схваћено, уједно је обезбеђивање остваривања и заштите основних људских права. Људска права су права која су урођена и она су неотуђива и универзална. Основна идеја је да су сви људи рођени једнаки. Људска права, између осталог, обухватају: право на живот; право на слободу и безбедност личности; слободу кретања и избор места боравка; забрану мучења, свирепих и нечовечних поступања и казни; право на здравље; право на образовање; право на рад, ограничено радно време и заштиту на раду; право на социјално обезбеђење. Обезбеђивање односно заштита сваког од ових права путем доношења одговарајуће легислатуре од стране међународних органи-

---

⁴³ Осим докумената које доноси ОУН, који после ратификације од стране појединих држава чланица бивају уграђени у норме домаћег законодавства, тако и друге међународне организације предузимају различите активности значајне за превенцију криминалитета, попут Светске здравствене организације.

зација, као и специјализованих институција, води ка превенирању њиховог кршења.

Универзална декларација о људским правима усвојена је од стране ОУН на Генералној скупштини 10. децембра 1948. године. Резолуцијом 217⁴⁴ Генерална скупштина УН прогласила је Универзалну декларацију о правима човека „заједничким стандардом за све народе и све нације, да би сваки појединац и сваки орган друштва, имајући ову Декларацију стално на уму, тежио да подучавањем и учењем допринесе поштовању ових права и слобода, да би се поступним унутрашњим и међународним мерама обезбедило њихово опште и стварно признање и поштовање, како међу народима самих држава чланица, тако и међу народима оних подручја која су под њиховом управом”. У Декларацији није експлицитно наведено која су то средства превенције криминалитета, али се зато у чл. 3 прописује да „свако има право на живот, слободу и општу сигурност”. *Међународни пакт о грађанским и политичким правима* потписан је у ОУН 19. децембра 1966. године, а ратификован је од стране наше земље (тадашње СФРЈ) 1971. године.⁴⁵ Овим документом гарантује се право на живот као „неодвојиво од човекове личности” (чл. 6). Забрањује се – подвргавање мучењу или свирепим, нехуманим или унижавајућим казнама или поступцима (чл. 7), држање у ропству и потчињености и приморавање на присилан или обавезан рад (чл. 8), дужничко ропство (чл. 11). Сваки појединац има право на слободу и безбедност своје личности (чл. 9), на слободно кретање, избор места становања и напуштање било које земље, укључујући и сопствену (чл. 12), слободу мисли, савести и вероисповести (чл. 18). *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена* усвојена је у УН 18. децембра 1979. године.⁴⁶ Према Конвенцији, „дискриминација жена” представља сваку разлику, искључење или ограничење у погледу пола, што има за последицу или циљ да угрози или онемогући признање, остварење или вршење од стране жена људских права и основних слобода на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу, без обзира на њихово брачно стање, а на основу равноправности мушкараца и жена.

---

⁴⁴ Универзална декларација о људским правима, http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/04serbian/SChri/SCUniversal_Declaration_of_Human_Rights.pdf, 4. јул 2012.

⁴⁵ Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 7/71.

⁴⁶ Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена, *Службени лист СФРЈ*, бр. 11/81.

Конвенција УН о правима детета усвојена је у УН 20. новембра 1989. године.⁴⁷ Државе потписнице Конвенције дужне су да поштују и обезбеђују права садржана у Конвенцији сваком детету под њиховом јурисдикцијом, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго убеђење, националност, етничко или социјално порекло, имовно стање, онеспособљеност, рођење или други статус детета или његовог родитеља или законитог старатеља (чл. 2).

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода донета је у Риму 1950. године.⁴⁸ У Конвенцији је предвиђено право на живот, слободу и сигурност, правично суђење, склапање брака, делотворан правни лек. Забрањено је мучење, ропство и принудни рад, дискриминација, злоупотреба права. Прописана је слобода мисли, савести и вероисповести, изражавања, окупљања и удруживања. Може се кажњавати само на основу закона. Конвенцијом је успостављен Европски суд за људска права.

Ревидирана европска социјална повеља усвојена је у Стразбуру 3. маја 1996. године.⁴⁹ Она предвиђа низ права која се односе на обезбеђивање социјалне сигурности, као и правне и економске заштите становништва држава потписница Повеље. У делу II, у 16. члану, Повеља предвиђа право породице на социјалну, правну и економску заштиту. Осим тога, у чл. 17, прописано је да ради „осигурања делотворне примене права деце и омладине одрастање у средини повољној за пуни процват њихове личности и развитак њихових менталних и физичких способности”, стране су обавезне да предузму све потребне мере да посебно, осим осталих мера, „заштите децу и младе против занемаривања, насиља или искоришћавања”, као и да им осигурају заштиту и посебну помоћ државе у случајевима када су привремено или дефинитивно лишени породичне подршке.

Наведени документи, независно од степена њихове обавезности, промовишу и обавезују, између осталог, на заштиту друштва од криминалитета, посебно „хоботнице“ организованог криминалитета. Међутим, поставља се питање конкретизације појединих декларативних решења. Отуда, поједине међународне организације, попут Светске здравствене организације доносе водиче (*the World Health Organiza-*

---

⁴⁷ Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/81.

⁴⁸ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/Evropska-konvencija-za-zastitu-ljudskih-prava-i-osnovnih-sloboda.pdf>, 31. март 2012.

⁴⁹ Закон о потврђивању Ревидиране европске социјалне повеље, *Службени гласник Р. Србије – Међународни уговори*, бр. 42/09.

tion Guide, 2004), који употпуњује Светски извештај о насиљу и здрављу из 2002. године (*the World Report on Violence and Health, 2002*). Овај Водич и Резолуција светске скупштине о здрављу из 2003. године (*2003 World Health Assembly Resolution, 56–24*), препоручују да државе имплементирају следећих девет препорука: креирати, имплементирати и пратити националне акционе планове за превенцију насиља; повећати простор за прикупљање података о насиљу; дефинисати приоритете, као што су: узроци, последице и евалуација превенције насиља и подржати истраживања о томе; промовисати напоре примарне превенције; јачати одзив према жртвама насиља; интегрисати превенцију насиља у социјалну и образовну политику и помоћу тога промовисати родну и друштвену равноправност; увећавати сарадњу и размену информација о превенцији насиља; промовисати и пратити примену међународних уговора, закона и других механизма за заштиту људских права; тражити применљиве, усаглашене одговоре на глобалну трговину дрогом и оружјем.⁵⁰

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Јовашевић, Драган, Костић, Миомира, *Политика сузбијања криминалитета*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2012;
2. Константиновић Вилић, Слободанка, Николић Ристановић, Весна, Костић, Миомира, *Криминологија*, Пеликан Принт, Ниш 2009;
3. Константиновић Вилић, Слободанка, Костић, Миомира, „Заштита жртва трговине људима према Конвенцији Савета Европе за борбу против трговине људима”, *Зборник радова са међународне научне конференције: Уставне и међународноправне гаранције људских права* (ур. З. Радивојевић), Ниш 2008;
4. Konstantinović-Vilić, Slobodanka, Kostić, Miomira, “Legal Frame of Prevention Trafficking in Human Beings in Serbia”, *Trafficking in Human Beings – Legal Aspects*, South East European University, Tetovo, R. Macedonia, December 2006;
5. Костић, Миомира, Константиновић Вилић, Слободанка, „Конвенција Савета Европе за борбу против трговине људима”, *Трговина људима: правна заштита у међународним и националним оквирима*

---

⁵⁰ Вид. Crime Prevention, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_prevention, 10. септембар 2012.

- (пр. П. Димитријевић, М. Костић, С. Кнежевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011;
6. Костић, Миомира, „Наркоманија и делинквентно понашање деце”, *Социјална мисао* 4/2001;
  7. Костић, Миомира, „Нормативни оквир за спречавање трговине људима у Србији”, *Социјална мисао* 1/2007;
  8. Обрадовић, Горан, „Принудни рад и трговина људима”, *Трговина људима Правна заштита у међународним и националним оквирима* (пр. П. Димитријевић, М. Костић, С. Кнежевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011;
  9. Раичевић, Небојша, „Конвенција против транснационалног организованог криминала и њени протоколи”, *Трговина људима Правна заштита у међународним и националним оквирима* (пр. П. Димитријевић, М. Костић, С. Кнежевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011;
  10. *The Oxford Handbook of Criminology* (eds. M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner), Oxford University Press 2007;
  11. *Terrorism and Human Rights* (ed. F. Andreau-Guzmán), International Commission of Jurists, April 2002.

Правни прописи

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/Evropska-konvenncija-zahttp://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/Evropska-konvenncija-za-zastitu--zastitu-ljudskih-prava-i-osnovnih-sloboda.pdf>;
2. Закон о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 42/02;
3. Закон о здравственој заштити, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/05, 72/09 – др. закон, 88/10 и 99/10;
4. Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 72/09 и 31/11;
5. Закон о одговорности правних лица за кривична дела, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 97/08;
6. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 97/08;
7. Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 61/05;
8. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 60/03 – УС, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05 и 72/09;
9. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 42/02,

- 27/03, 39/03, 60/03 – УС, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05 и 72/09;
10. Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 116/07;
  11. Закон о полицији, *Службени гласник Р. Србије*, број 101/05;
  12. Закон о пореском поступку и пореској администрацији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 80/02, 84/02 – исправка, 23/03 – исправка, 70/03, 55/04, 61/05, 85/05 – др. закон, 62/06 – др. закон и 61/07;
  13. Закон о потврђивању Европске Конвенције о сузбијању тероризма, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 10/01;
  14. Закон о потврђивању Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 7/02 и *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 18/05;
  15. Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Службени гласник Р. Србије – Међународни уговори*, бр. 12/09;
  16. Закон о потврђивању Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 7/02;
  17. Закон о потврђивању Ревидиране европске социјалне повеље, *Службени гласник Р. Србије – Међународни уговори*, бр. 42/09;
  18. Закон о прекршајима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 101/05, 116/08 и 111/09;
  19. Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05;
  20. Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена, *Службени лист СФРЈ*, бр. 11/81
  21. Закон о ратификацији Конвенције ОУН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 14/90;
  22. Закон о ратификацији Конвенције ОУН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени лист СФРЈ – међународни уговори*, бр. 14/90;
  23. Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/81;
  24. Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 7/71;
  25. Закон о републичким административним таксама, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 43/03, 51/03 – испр., 61/05, 101/05 – др. закон, 5/09 и 54/09;
  26. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 20/09, 72/09 и 91/10;

27. Закон о спречавању прања новца, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/05, 117/05 – исправка и 62/06 – др. закон;
28. Закон о странцима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 97/08;
29. Закон о супстанцама које се користе у недозвољеној производњи опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/05;
30. Законик о кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11;
31. Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01 и 68/02, и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05 – др. закон, 49/07, 20/09 – др. закон, 72/09 и 76/10;
32. Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01, 68/02, и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 58/04, 85/05 – др. закон, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 – др. закон и 72/09, и Закон о допунама Законика о кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 76/10;
33. Кривични законик, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка и 72/09;
34. Национална стратегија за борбу против организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 23/09;
35. Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 18/10;
36. Правилник о организацији, раду и поступању са притвореницима у Посебној притворској јединици, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 81/05;
37. Указ о проглашењу Закона о потврђивању Конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/01.
38. Универзална декларација о људским правима, http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/04serbian/SChri/SCUniversal_Declaration_of_Human_Rights.pdf;
39. Царински закон, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 73/03, 61/05, 85/05 – др. закон и 62/06 – др. закон.

Интернет извори

1. Ninth UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders “Crime”, Cairo, Egypt 28 April – 5 May 1995, http://www.asc41.com/UN_Congress/9th%20UN%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Crime/9th_congress.htm;
2. Organized Crime, <http://karisable.com/crmob.htm>;
3. Organized Crime, <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcri>;
4. Стратегија за борбу против трговине људима, http://www.srbija.sr.gov.yu/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678;

5. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Strasbourg, 8. XI 1990, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/141.doc>;
6. Crime Prevention, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_prevention.

Miomira Kostić
Aleksandar Mihajlović
Faculty of Law,
University of Niš

SIGNIFICANCE OF INTERNATIONAL AND NATIONAL DOCUMENTS AND LEGAL STANDARDS IN PREVENTING AND COMBATING ORGANIZED CRIME

Summary

In this paper, the authors point out to the significance and development of crime prevention, particularly in the field of organized crime, as an important factor in providing social security. In many cases, the organized crime activities provide some services and benefits which, in spite of being strictly prohibited, are the sources of the perpetrators' welfare and comfortable everyday life. The organized crime has entered many areas of legitimate business transactions, for which reason the "cooperation" between the organized crime and the legitimate civil society is regarded as a common phenomenon. Considering the presence and ongoing activities of the organized crime, the price that the society is paying is almost immeasurable not only in terms of material damage, loss of individual property and human lives but also in terms of the huge financial assets which have been invested by the society in pursuit of combating and uprooting the organized crime or, at least, keeping it under control. The authors examine the most significant documents adopted by international organizations and the relevant provisions contained in the Serbian legislation on this issue in an attempt to point out to the wide structural framework as well as the comprehensive normative framework in the field of preventing and combating organized crime.

Key words: *Organized crime; UN; Council of Europe; Serbia.*